AYT Felsefe Ders Notları

sosyologer.com · 2027 YKS'ye göre hazırlanmıştır · Kasım 2026

Sınavdaki yeri: Sosyal Bilimler-2 testi, 12 soruluk Felsefe Grubu içinde. Ana testte genellikle 3 soru; Din Kültürü yerine ek soruları çözenler için 5'e kadar. Yalnızca **Sözel (SÖZ)** puanı etkiler.

Kapsam: 10. sınıf felsefe (felsefeyi tanıma, temel problemler) + 11. sınıf felsefe tarihi (MÖ 6. yüzyıl – 20. yüzyıl).

1. Felsefeyi Tanıma ve Felsefe ile Düşünme
2. Temel Konular ve Problemler
3. MÖ 6. – MS 2. Yüzyıl
4. MS 2. – MS 15. Yüzyıl
5. 15. – 17. Yüzyıl
6. 18. – 19. Yüzyıl
7. 20. Yüzyıl
8. Düşünürler Tablosu
9. Karıştırılan Kavramlar

1. Felsefeyi Tanıma ve Felsefe ile Düşünme

Felsefe: "Philo" (sevgi) + "sophia" (bilgelik) = bilgelik sevgisi. Varlık, bilgi ve değerler hakkında akla dayalı, eleştirel ve sistemli sorgulama. Kesin cevaptan çok doğru soruyu önemser.

Felsefi düşüncenin özellikleri

- **Eleştirel:** hiçbir bilgiyi sorgulamadan kabul etmez · **Refleksif:** düşünce üzerine düşünür
- **Rasyonel:** akla dayanır, gerekçelendirir · **Sistemli ve tutarlı:** görüşler çelişmez
- **Evrensel:** tüm insanlığı ilgilendirir · **Birikimsel ama kesin değil:** deneyle kesinleşmez

Bilgi türleri

Tür	Kaynak	Özellik
Gündelik	Deneyim	Yöntemsiz, pratik, kişiye göre değişir
Bilimsel	Gözlem, deney	Nesnel, sınanabilir, düzeltilebilir
Felsefi	Akıl, sorgulama	Eleştirel, refleksif, deneyle kesinleşmez
Dini	Vahiy, inanç	Dogmatik, kutsala dayalı
Sanatsal	Sezgi, duygu	Öznel, estetik
Teknik	Bilimin uygulanması	Pratik fayda, araç üretir

Argüman: öncüller + sonuç. **Tümdengelim:** genelden özele, sonuç zorunlu. **Tümevarım:** özelden genele, sonuç olasılıklı. **Analoji:** benzerlikten sonuca, olasılıklı. **Geçerlilik** yapıyla, **doğruluk** gerçeğe uygunlukla ilgilidir.

2. Felsefenin Temel Konuları ve Problemleri

Bilgi felsefesi (epistemoloji) — Doğru bilgi mümkün mü, kaynağı ne?

Akım	İddia	Temsilci
Şüphecilik	Kesin bilgi yok, yargıdan kaçın	Pyrrhon, Sofistler
Rasyonalizm	Kaynak akıl, doğuştan ilkeler	Platon, Descartes, Spinoza, Leibniz, Farabi
Empirizm	Kaynak deneyim, tabula rasa	Locke, Berkeley, Hume
Kritisizm	Akıl + deney birlikte	Kant
Pozitivizm	Yalnızca olgusal bilimsel bilgi	Comte
Pragmatizm	İşe yarayan bilgi doğrudur	W. James, Dewey
Fenomenoloji	Önyargılar paranteze alınarak öze ulaşılır	Husserl
Sezgicilik	Gerçek bilgi sezgiyle	Bergson, Gazali
Analitik felsefe	Dilin mantıksal çözümlemesi	Russell, Wittgenstein

Varlık felsefesi (ontoloji) — Varlık var mı, özü ne?

Nihilizm (Gorgias): hiçbir şey yoktur. **İdealizm** (Platon, Berkeley, Hegel): özü düşünce/ide. **Materyalizm** (Demokritos, Hobbes, Marx): özü madde. **Düalizm** (Descartes): madde + düşünce. **Oluş** (Herakleitos) – **Olan** (Parmenides). **Fenomenoloji** (Husserl). **Yeni ontoloji** (N. Hartmann): madde, canlılık, ruh, tin katmanları.

Ahlak felsefesi (etik) — Evrensel ahlak yasası var mı? İnsan özgür mü?

Görüş	İyinin ölçütü	Temsilci
Hedonizm	Haz (Aristippos anlık, Epikuros ölçülü/ataraksia)	Aristippos, Epikuros
Egoizm	Kişisel çıkar	Hobbes
Utilitarizm	En çok kişiye en büyük fayda	Bentham, J. S. Mill
Mutluluk / erdem	Mutluluk; erdem orta yol	Aristoteles, Farabi
Ödev ahlakı	Ödeve uygun iyi niyet; kategorik buyruk	Kant
Varoluşçu ahlak	Özgür seçim ve sorumluluk	Sartre
Değerlerin yeniden değerlendirilmesi	Güçlü insan kendi değerini yaratır	Nietzsche
Görecelik	İyi kişiden kişiye değişir	Sofistler

Özgürlük: determinizm (irade nedenlerle belirlenir) · indeterminizm (tam özgürlük) · otodeterminizm (insan kendini belirler).

Sanat felsefesi (estetik)

Taklit: Platon (sanat gerçeklikten iki kat uzak), Aristoteles (taklit olumlu, katarsis). **Yaratma:** Croce, Bergson. **Oyun:** Schiller. **Kant:** güzel, çıkar gözetmeden hoşa gidendir.

Din felsefesi

Teizm: yaratan ve müdahale eden Tanrı, vahiy var · **Deizm:** yaratır ama müdahale etmez, vahiy yok · **Panteizm:** Tanrı = evren (Spinoza) · **Ateizm:** Tanrı yok · **Agnostisizm:** bilinemez. Kanıtlar: ontolojik (Anselmus, Descartes), kozmolojik (Aquinas), teleolojik (düzen).

Siyaset felsefesi

İdeal düzen: Platon *Devlet*, Farabi *Erdemli Şehir*, More *Ütopya*, Campanella *Güneş Ülkesi*, Bacon *Yeni Atlantis*. **İktidar:** Machiavelli (devletin bekası), Hobbes (mutlak egemen, güvenlik), Locke (doğal haklar), Rousseau (genel irade), Montesquieu (kuvvetler ayrılığı), Marx (sınıfsız toplum).

Bilim felsefesi

Klasik görüş: gözlem-deney, tümevarım. **Viyana Çevresi:** doğrulanabilirlik. **Popper:** yanlışlanabilirlik, deneme-yanılma. **Kuhn:** paradigma, normal bilim, bilimsel devrim.

> **Not:** Her akımı anahtar kelimesiyle bil: doğuştan ilkeler → rasyonalizm, boş levha → empirizm, işe yarayan → pragmatizm, paranteze alma → fenomenoloji, yanlışlanabilirlik → Popper, paradigma → Kuhn.

3. MÖ 6. Yüzyıl – MS 2. Yüzyıl Felsefesi

Felsefe MÖ 6. yy'da İyonya'da (Milet) doğdu. Sıra: **doğa** (arkhe) → **insan** (Sofistler, Sokrates) → **sistem** (Platon, Aristoteles).

Filozof	Görüş
Thales	Arkhe su; ilk filozof
Anaksimandros / Anaksimenes	Apeiron / hava
Pythagoras	Sayı; matematiksel düzen
Herakleitos	Ateş; oluş, değişim, logos
Parmenides	Olan; değişim yanılgıdır
Empedokles	Dört unsur; sevgi-nefret
Demokritos	Atom ve boşluk

Sofistler: görecelik; Protagoras "İnsan her şeyin ölçüsüdür". **Sokrates:** evrensel doğru ve ahlak; erdem bilgidir; ironi + doğurtma; "Kendini bil".

Platon: idealar dünyası – görünüşler dünyası; bilgi hatırlamadır; mağara alegorisi; *Devlet*; idealizm + rasyonalizm. **Aristoteles:** öz nesnenin içinde; madde + form; potansiyelin gerçekleşmesi; klasik mantık (tasım); ahlakta mutluluk ve orta yol.

Helenistik okullar: Epikurosçuluk (ölçülü haz, ataraksia) · Stoacılık (doğaya ve logosa uygun yaşam, apatheia; Zenon, Seneca, Epiktetos, Marcus Aurelius) · Kuşkuculuk (Pyrrhon) · Yeni Platonculuk (Plotinos, "Bir"den taşma).

4. MS 2. Yüzyıl – MS 15. Yüzyıl Felsefesi

Ortak sorun: akıl – inanç ilişkisi.

Hristiyan felsefesi: Patristik — Augustinus (inanç akıldan önce gelir, aydınlanma ile bilgi). Skolastik — Anselmus (ontolojik kanıt), Thomas Aquinas (akıl-inanç uyumu, Aristoteles + teoloji). Tümeller tartışması: realizm (tümeller vardır) – nominalizm (yalnızca isimdir; Ockham).

İslam felsefesi: Kindi (ilk İslam filozofu) · Farabi (ikinci öğretmen, *Erdemli Şehir*, akılcı) · İbn Sina (zorunlu – mümkün varlık, uçan adam) · Gazali (yöntemli şüphe, kesin bilgi sezgide, *Filozofların Tutarsızlığı*) · İbn Rüşd (*Tutarsızlığın Tutarsızlığı*, akıl-din çatışmaz).

5. 15. Yüzyıl – 17. Yüzyıl Felsefesi

Rönesans, Reform, hümanizm, bilimsel devrim (Kopernik, Galileo, Newton). Ana soru: **bilginin kaynağı ve yöntemi**.

Siyaset: Machiavelli (*Prens*, siyaseti ahlaktan ayırır) · More (*Ütopya*) · Campanella (*Güneş Ülkesi*) · Hobbes (doğa durumu, "insan insanın kurdudur", *Leviathan*) · Locke (yaşam, özgürlük, mülkiyet doğal haklardır).

Bilgi: F. Bacon ("Bilgi güçtür"; idoller: soy, mağara, çarşı, tiyatro; tümevarım) · Descartes (yöntemli şüphe, cogito, doğuştan ideler, düalizm) · Spinoza (tek töz = Tanrı = doğa, panteizm) · Leibniz (monadlar, en iyi dünya) · Locke (tabula rasa, empirizm).

6. 18. Yüzyıl – 19. Yüzyıl Felsefesi

Aydınlanma: akıl, bilim, ilerleme, özgürlük. Montesquieu (kuvvetler ayrılığı) · Rousseau (insan doğuştan iyi, genel irade, *Toplum Sözleşmesi*).

Berkeley: var olmak algılanmaktır · **Hume:** bilgi izlenimlere dayanır, nedensellik alışkanlıktır, şüphecilik · **Kant:** kritisizm ("İçeriksiz düşünceler boş, kavramsız görüler kördür"), fenomen bilinir – numen bilinemez, ödev ahlakı, kategorik buyruk.

Hegel: diyalektik (tez-antitez-sentez), mutlak tin · **Marx:** diyalektik materyalizm, altyapı-üstyapı · **Comte:** üç hâl, pozitivizm · **Bentham, Mill:** faydacılık · **Schopenhauer:** yaşama istenci, kötümserlik · **Kierkegaard:** varoluşçuluğun öncüsü, estetik-etik-dini evreler · **Nietzsche:** "Tanrı öldü", güç istenci, üstinsan.

7. 20. Yüzyıl Felsefesi

Akım	İddia	Temsilci
Pragmatizm	Doğruluk pratik sonuçla ölçülür	Peirce, James, Dewey
Fenomenoloji	Epoche; şeylerin kendisine dönmek	Husserl
Varoluşçuluk	Varoluş özden önce gelir; özgürlük-sorumluluk	Sartre, Heidegger (Dasein), Camus, Jaspers
Sezgicilik	Sezgi; élan vital	Bergson
Analitik felsefe	Dilin mantıksal çözümlemesi	Russell, Wittgenstein
Mantıkçı pozitivizm	Doğrulanamayan önerme anlamsız	Viyana Çevresi
Yeni ontoloji	Varlık katmanları	N. Hartmann

Eleştirel teori	Araçsal akıl, kültür endüstrisi eleştirisi	Adorno, Horkheimer, Habermas
Postmodernizm	Büyük anlatılara kuşku, çoğulculuk	Lyotard, Foucault

Bilim felsefesi: Popper (yanlışlanabilirlik) – Kuhn (paradigma). **Türkiye'de felsefe:** Hilmi Ziya Ülken (Türk düşünce tarihi), Takiyettin Mengüşoğlu (felsefi antropoloji), Nermi Uygur (dil ve kültür felsefesi).

8. Düşünürler Tablosu

Düşünür	Anahtar	Düşünür	Anahtar
Thales	Arkhe su	Machiavelli	Prens, devletin bekası
Herakleitos	Oluş, logos	F. Bacon	İdoller, tümevarım
Parmenides	Olan, değişmezlik	Descartes	Cogito, düalizm
Demokritos	Atom	Spinoza	Tek töz, panteizm
Protagoras	İnsan ölçüdür	Hobbes	Leviathan, egoizm
Gorgias	Nihilizm	Locke	Tabula rasa, doğal haklar
Sokrates	Erdem bilgidir	Hume	Nedensellik alışkanlık
Platon	İdealar, Devlet	Rousseau	Genel irade
Aristoteles	Madde-form, orta yol	Kant	Kritisizm, ödev ahlakı
Epikuros	Ölçülü haz	Hegel	Diyalektik, mutlak tin
Augustinus	İnanç önce gelir	Nietzsche	Güç istenci, üstinsan
Aquinas	Akıl-inanç uyumu	Husserl	Fenomenoloji, epoche
Farabi	Erdemli Şehir	Sartre	Varoluş özden önce
İbn Sina	Zorunlu-mümkün varlık	Wittgenstein	Dil çözümlemesi
Gazali	Yöntemli şüphe, sezgi	Popper	Yanlışlanabilirlik

9. Karıştırılan Kavramlar

Kavramlar	Fark
Rasyonalizm – Empirizm	Akıl – deneyim
Dogmatizm – Şüphecilik	Doğru bilgi mümkün – kesin bilgi mümkün değil
Felsefi şüphe – Yöntemli şüphe	Şüphe amaç (Pyrrhon) – şüphe araç (Descartes, Gazali)
Herakleitos – Parmenides	Oluş – olan
Platon – Aristoteles	İdealar ayrı dünyada – öz nesnenin içinde
Aristippos – Epikuros	Anlık haz – ölçülü haz
Hedonizm – Utilitarizm	Bireyin hazzı – toplumun faydası
Teizm – Deizm – Panteizm	Müdahale eder – etmez – Tanrı evrendir

Ateizm – Agnostisizm	Tanrı yok – bilinemez
Doğrulanabilirlik – Yanlışlanabilirlik	Viyana Çevresi – Popper
Fenomen – Numen	Bilinen görünüş – bilinemeyen kendinde şey (Kant)
Gazali – Descartes	İkisi de yöntemli şüphe; kesinlik sezgide – akılda

© Sosyologer · www.sosyologer.com · Ayrıntılı konu anlatımı, örnek sorular ve 5 deneme sınavı için AYT Felsefe sayfasını ziyaret edin. Soru dağılımı bağımsız derlemelere dayanır; resmî bilgi için ÖSYM kılavuzu esas alınmalıdır.